

Kijken versus lezen

Tussen beeldende kunst en taal bestaan, zeker sinds de historische avant-garde het woord in het beeld incorporeerde, al langer verbanden. In de conceptuele kunst lijkt het kunstwerk zelfs louter uit woorden te bestaan. Dat ook schrijvers de neiging voelen hun medium visueel te verruimen, is minder bekend. Toch ziet ook wie alleen maar 's bladert in literaire boeken dat W.G. Sebald en Jonathan Safran Foer hun romans met foto's lardereren. Ervaren lezers denken aan de zwarte en gemarmerde bladzijden in Laurence Sternes *Tristram Shandy* of de woorden en letters die een slingerende muizenstaart vormen in Lewis Carrolls *Alice in Wonderland*, de klassieke en barokke figuurgedichten, de naoorlogse concrete en visuele poëzie.

Roma Publication 139 kreeg als titel *On the Self-Reflexive Page*. Vormgever Louis Lüthi brengt in dit eigenzinnige boekje ongewone, meer beeldende dan verbale bladzijden uit tientallen, hoofdzakelijk 20^e-eeuwse boeken bijeen. Opmerkelijk is dat de publicatie uit twee delen bestaat. Het gros is een thematisch geordende 'galerij' van zwarte pagina's, witte pagina's, pagina's met tekeningen, met foto's, bizarre tekstpagina's, bladzijden met cijfers en pagina's met alleen maar leestekens. Zoals ik ze hier opsom, lijken het eentonige rubrieken, maar het tegendeel is het geval. Het maakt bijvoorbeeld nogal wat verschil of de hele pagina zwart blijft, een zwarte geometrische figuur een deel van de tekst onleesbaar maakt of golvende grijze lijnen een slaapsensatie oproepen. Heel intrigerend is de bladzijde waarop een tekst in vlammen lijkt op te gaan; de kunstliefhebber denkt hier aan Iannis Kounellis. De pagina's met foto's tonen deurknoppen en sleutelgaten, verweerde oude poorten, een tekstpagina met (de afbeelding van) een duim erop die het boek vasthoudt, portretten, advertenties, bladzijden uit een telefoonboek, gereproduceerde krantenartikelen. Omdat bron en context ontbreken, vervalt de toch min of meer afgelijnde betekenis die zulke visuele elementen in het literaire werk hebben en krijgt de verbeeldingskracht van de lezer, die een kijker geworden is, vrij spel.

Zelfs de bizarre tekstpagina's met typografische en literaire experimenten, pseudoteksten (Dieter Rot vertelt het sprookje van Hans en Grietje enkel en alleen met de fonemen van het woord 'Scheisse'), een linkerbladzijde waarop alleen de medeklinkers van een tekst en een rechterbladzijde waarop de bijbehorende klinkers van de woorden staan (Douglas Coupland), het helemaal zelfreflexieve begin van Georges Perecs onvolprezen *Espèces d'espaces* ('J'écris : je trace des mots sur une page') lokken een heel andere manier van 'lezen' uit. Je neemt de materiële tekens niet langer half- of onderbewust waar (de boodschap primeert immers), maar begint na te denken over de wijze waarop onze cultuur

betekenis overbrengt. Juist de opeenvolging van al die ontregelende pagina's licht een sluier op van twee zo verschillende, meestal vanzelfsprekend geconsumeerde media.

Op witter papier volgt in het (kortere) tweede deel een Engelstalig essay waarin de samensteller zijn fascinatie voor visuele elementen in de literatuur uit de doeken doet. Hij situeert de eerder gereproduceerde bladzijden ook in hun context. Dat zorgt nogal 's voor een koude douche. De meerzinnigheid van wat je in deel 1 hebt ervaren, blijkt in het oorspronkelijke boek vaak een nogal banale, soms zelfs illustratieve functie te hebben. Het is dus sterk aan te raden om lang genoeg bij het eerste deel van het boekje, de materiaalverzameling, stil te staan. Weinig gaat boven de spanning van het onbegrijpelijke of ongedetermineerde, maar je moet ze uithouden.

Erik DE SMEDT

Louis Lüthi, *On the Self-Reflexive Page*, Roma Publication 139, www.romapublications.org, 160 p., € 15.